

Jacques Attali

LUMEA,
INSTRUCȚIUNI
DE UTILIZARE

Cunoaștere, anticipare,
acțiune, protecție

Traducere din limba franceză și note
de Magda Jeanrenaud

POLIROM
2024

Cuprins

Capitolul 1. Conceptele	15
Capitolul 2. Istoria	47
Capitolul 3. Prezentul: 2023	123
Capitolul 4. Cele douăsprezece principii ale ordinii pieței	159
Capitolul 5. Spre anul 2050: cele trei impasuri. .	165
Capitolul 6. Spre anul 2050: trei amenințări ucigătoare.	215
Capitolul 7. Pentru un viraj radical.	233
Concluzie. Ce are de făcut, aici și acum, fiecare dintre noi?	261
<i>Mulțumiri</i>	273
<i>Bibliografie</i>	275

Cheltuielile pentru apărare depășesc 2.000 de miliarde (adică puțin peste 2% din PIB-ul mondial). În lume există, cel puțin la nivel oficial, aproximativ 10.000 de ogive nucleare. Terorismul și fundamentalismul se dezvoltă peste tot; mișcările și statele fanatice se înmulțesc, din Mauritania pînă la periferia chineză. Cel puțin cincizeci și șase de conflicte, privind aproape o treime din statele lumii și implicînd cel puțin un guvern, sînt în curs de desfășurare (nivelul cel mai ridicat din 1945 încoace), dintre care jumătate cu intervenția unei armate străine. Cel mai recent îl constituie invadarea Ucrainei de către Rusia. Se adaugă șaiszeci și șapte de conflicte nestatale (confruntări teroriste, criminalitate organizată și violențe urbane), mai ales în America Latină, continentul cel mai sîngeros, și în nebuloasa jihadistă din zona gri (Siria, Turcia, Irak); de fapt, o parte a lumii este total dezinstituționalizată. În ansamblu, nu ne aflăm într-un război mondial, ci în niște războaie mondializate.

Creștinismul reunește 2,4 miliarde de credincioși, islamul 2 miliarde și hinduismul 1,2 miliarde. Fiecare, sub multiple forme.

Mai bine de jumătate dintre adulții lumii citesc un ziar (peste 2,5 miliarde în versiunea tipărită și mai bine de 600 de milioane versiunea digitală). Există peste 44.000 de posturi de radio și 33.300 de canale de televiziune, urmărite de 5,3 miliarde de persoane; există 3 miliarde de utilizatori activi lunar de Facebook, 1,2 miliarde de TikTok și mult mai mulți

de versiunea sa chineză Douyin. În fine, există peste 5,5 miliarde de telefoane mobile și 15 miliarde de calculatoare individuale și tablete, adică în medie cam două de persoană. (Precizăm că jumătate din omenire nu dispune de astfel de obiecte.) Inteligența artificială, în versiunea sa industrială sau privată, în special ChatGpt 3 și 4, are deja un impact uriaș.

În țările dezvoltate, durata de muncă nu mai este decât de 1.400 de ore pe an (27 de ore săptămînal), față de 1.900 de ore pe an (adică 36 de ore săptămînal) în 1950. Altfel spus, în medie, oamenii din țările dezvoltate nu își petrec mai mult de 10% din viață muncind, față de 40% în 1900. Mutația este majoră.

PIB-ul mondial depășește 100.000 de miliarde de dolari. În fiecare an, omenirea produce 771 de milioane de tone de grâu, 800 de orez, 450 de carne. Fiecare om din lume consumă, în medie, 15,8 kilograme de carne de pui pe an, 8,9 kilograme de carne de vită, 15,5 kilograme de carne de porc, 19,8 kilograme de pește și fructe de mare – însă există mari inegalități. Această cantitate totală (pe cap de locuitor) crește cu 1% anual. Nu se mai produc pe scară largă decât treizeci de specii de plante, în timp ce sînt comestibile treizeci de mii; insectele reprezintă 15% din proteinele consumate la nivel mondial. 14% din producția alimentară mondială este irosită. Agricultură este responsabilă pentru un sfert din emisiile de gaze cu efect de seră, pentru 80% din artificializare și deforestare și pentru utilizarea

a 70% din apă. Sînt necesare zece calorii de petrol pentru a produce o calorie de cereale.

Se utilizează aproximativ 3.900 de miliarde de metri cubi de apă dulce anual, adică aproximativ 500 de metri cubi de persoană. Creșterea consumului de apă este deconectată de cea a producției agricole începînd din anul 2000. 2,7 miliarde de persoane duc lipsă de apă cel puțin o lună pe an; 1,1 miliarde duc lipsă de apă de-a lungul întregului an. Cea mai mare parte a rezervelor mondiale de apă se situează în America de Sud; cea mai mare pînză freatică din lume se afla sub Argentina, Uruguay, Paraguay și Brazilia; o alta se află între Peru, Columbia și vestul Braziliei; urmează apoi cele din Oceania, Europa de Est, apoi America de Nord.

Puterea maximă a unui calculator, în 2023, era de 1,1 EFLOPS (adică 10^{18} FLOPS¹; altfel spus, numărul de adunări și înmulțiri pe care le poate face pe secundă un calculator este de 10^{18}); un calculator personal cu o putere bună dezvoltă 3,6 TFLOPS (teraFLOPS, adică 10^{12}). Această putere de calcul s-a dublat, de cel puțin treizeci de ani, la fiecare optsprezece luni.

În ciuda foarte puternicei diseminări a progresului tehnic, productivitatea mondială globală nu pare să mai crească; unii spun că această situație este cauzată de faptul că

---

1. FLOPS, acronimul pentru *floating-point operations per second*, este o unitate de măsură a vitezei de calcul a unui sistem informatic (n. tr.).

taxele care apasă asupra economiei sînt atît de mari, încît inovațiile nu mai sînt suficiente pentru a le compensa. Alții o atribuie ritmului lent de difuzare a progreselor tehnice.

Cvasitotalitatea schimburilor de mărfuri (datorită containerelor) și de date (datorită cablurilor submarine) se face tot prin intermediul mărilor. Pe mări navighează 5.500 de nave portcontainer și peste 20 de milioane de containere. Majoritatea transportului maritim de pe planetă traversează Oceanul Pacific. Cele mai mari porturi din lume se află pe fațada asiatică a Oceanului Pacific (cu excepția Singaporelui și a portului australian Hedland). Opt dintre cele mai mari zece porturi din lume sînt chineze (Ningbo-Zhouston, Shanghai, Tangshan, Guangzhou, Qingdao, Suzhou, Rizhao și Tianjin). Primul port neasiatic sau oceanic este cel de la Rotterdam, aflat pe locul unsprezece; al doilea este portul Anvers, aflat pe poziția a douăzeci și cincea. 64% din mărfurile descărcate și 42% din cele încărcate se află în porturi asiatice.

23.000 de avioane comerciale transportă pasageri și mărfuri. Traficul aerian cel mai intens se desfășoară în regiunea Asia-Pacific, cu aproximativ 38,6% din trafic (plecări, sosiri, escale), față de 23,6%, în Europa și 22,7% în America de Nord. Se pare că, în lume, există aproximativ 40 de milioane de zboruri comerciale anual, care transportă 9 miliarde de pasageri.

În 2023, cele mai mari întreprinderi mondiale (după cifra de afaceri) erau întreprinderi americane de distribuție (Walmart, Amazon) și chineze de energie (State Grid, China National Petroleum, Sinopec Group), urmate de Saudi Aramco, Apple și Volkswagen. Din punctul de vedere al valorii bursiere, cele mai importante erau Apple, Saudi Aramco, Microsoft Alphabet, Amazon, Tesla și Berkshire-Hathaway. Din punctul de vedere al bilanțului, sectorul financiar este de foarte departe primul sector al economiei mondiale.

Piața nu mai este, în multe sectoare, decât un spațiu al cartelurilor și monopolurilor: patru întreprinderi foarte mari (Archer, Bunge, Cargill și Dreyfus, cunoscute sub acronimul ABCD) controlează lanțul exporturilor de grâu și porumb; la fel stau lucrurile în cazul semințelor, cu dominația aproape exclusivă exercitată de Monsanto (23% din piață), DuPont (15%), Syngenta (9%) și Limagrain (Franța, 6%). Pepsi și Coca-Cola sînt singurii producători de Cola de talie mondială. Airbus și Boeing împart între ele cea mai mare parte a comenziilor aeronautice. La fel stau lucrurile în cazul sistemelor de exploatare a aparaturii informatice (Android, Windows, iOS și OS X). Toyota, Volkswagen, Renault-Nissan-Mitsubishi, General Motors, Hyundai și Stellantis produc 56% din totalul mondial de automobile. Facebook, YouTube, WhatsApp, Instagram, WeChat, TikTok alcătuiesc clubul închis al platformelor care au peste un miliard de utilizatori. Sony Music, Universal

Music Group și Warner Music Group domină piața muzicii. Am putea spune același lucru despre producția de *smartphones*, de apă și de produse farmaceutice. Piața mondială a produselor de lux reprezintă actualmente 1.140 miliarde de dolari, adică 1% din producția mondială, și se află în posesia unui grup restrâns. Totuși, concurența pare să se intensifice odată cu apariția unor noi actori: Saudi Aramco, Rosneft, KPC, NIOC și CNPC nu mai produc decât un sfert din producția mondială de petrol. Indicele Herfindahl-Hirschman (care măsoară destul de bine intensitatea concentrării la scară mondială) nu a mai fost nicicând atât de mic: 444 (din 10.000) în 2020, față de 573 în 1994 și 1.600 în 1988, ceea ce indică o revigorare mondială a concurenței în toate sectoarele. Capitalizarea bursieră mondială depășește 130% din PIB-ul mondial, din care 15% numai pentru sectorul bancar. Operațiunile de pe piețele de schimb reprezintă de douăzeci și cinci de ori PIB-ul mondial în fiecare an. Gestionarii fondurilor private (bănci și fonduri de investiții) gestionează puțin mai mult decât PIB-ul mondial. Primul fond francez gestionează echivalentul a două treimi din PIB-ul francez. Bilanțul total al primelor trei bănci franceze este de 1,8 ori mai mare decât PIB-ul țării.

Spațiul celei de-a noua forme privește de acum înainte lumea în ansamblul ei; inima, care se clatină, se află tot în California, dar mulți rivali apar, cum vom vedea, în special în China. Aproape două sute de țări formează